

Om samenes språksituasjon og behov for språkrevitalisering

Samisk språk er en sentral faktor i samenes velferd. Samene, som urfolk og språklige minoriteter rundt om i verden, har lidd mye på grunn av storsamfunnets assimileringpolitikk. I hele Sápmi har enkeltstående familier og hele lokalsamfunn mistet det samiske språket, siden verdien og bruken i samfunnet har avtatt og etter hvert har overføringen fra generasjon til generasjon blitt brutt. Alle de samiske språkene er truet.

Språket er en viktig del av kulturen og identiteten. I et likeverdig samfunn behøver en ikke gi avkall på språket sitt. Tap av språket har mange forskjellige innvirkninger på mennesker og samfunn: forholdet mellom generasjonene blir dårligere, tradisjonell kunnskap forsvinner og kulturell assimilasjon øker. For enkeltpersoner gir dette ofte traumatiske opplevelser og følelse av savn, og språktraumene forflyttes fra generasjon til generasjon, dersom ting ikke blir utredet og språkbytte stoppet. Tap av språk har alltid sammenheng med andre problemer, og i samfunn som har mistet sitt språk, har menneskene generelt flere utfordringer knyttet til sosial og mental velferd.

Heldigvis har mange samiske samfunn lyktes med språkbytte i nyere tid da de samiske språkene er midt i revitaliserings-, befestnings- og utviklingsprosesser. De samiske språkenes plass i samfunnet har økt siden de er bevisst utviklet og moderniserte og de er blitt til skole-, media-, administrasjons- og samfunnslivsspråk. I arbeidet med språkrevitalisering må det tas hensyn til alle generasjonene fra småbarnstadiet til eldrestadiet. Samtidig må man prioritere både samenes rettigheter til å utvikle sitt morsmål og mulighet til å lære det språket som ble mistet som barn. Forutsetningen til å kunne styrke et truet språk er sterkt lovgrunnlag, faste strukturer og permanent finansiering. Utvikling av de samiske språkene er ikke bare de samiske samfunnenes indre ansvar, det er også landenes forpliktelse og samtig forrang.

Samfunnsmessige behov og folks motivasjon for å ta tilbake det samiske språket har økt i det siste. Et godt eksempel på det er interessen for å ta intensiv begynneropplæring i samisk ved Samisk høgskole. Antall søkere til læreplassene har økt sterkt fra år til år. Det er et klart behov for å utvide læreplassene i nordsamisk begynneropplæring fra Guovdageaidnu til andre steder, og i 2024 legges det for første gang opp til nordsamisk intensiv begynneropplæring i Kirkenes. I sørsamisk område finnes det også begynneropplæringstilbud og behovet for det vil sikkert øke i fremtiden. Ofte deltar også eldre morsmålstalende samer som tradisjonsbærere, språkmestere eller ressurspersoner i samiskundervisningen. For de som i sin levetid har opplevd assimileringpolitikk og nedvurdering av det samiske kan det være meget verdifullt å kunne dele sitt eget språk og annen kunnskap med de som holder på å lære seg språket. Mange av de som lærer seg språket vil også overføre det samiske språket til sine egne barn. De voksnes effektive, intensive språkopplæring er den viktigste redskapen i bestrebelsen for å ta tilbake det samiske språket. Dette styrker det forholdet mellom generasjoner som assimileringen har brutt, og det leger hele det samiske samfunnets språkbytte og kolonialismens andre virkninger.

Enhver same skal få mulighet til å ta tilbake det samiske språket som hen ikke fikk lære i barndommen. Med dagens ressurser kan det ikke tilbys mulighet til alle, og samene i de forskjellige områdene og de forskjellige samiske språkene er i forskjellige rangstillinger i forhold til opplæring i samisk. Samisk høgskole behøver tilleggsressurser til samiskundervisning av flere grunner. For det første må opplæringen utvides til andre områder og andre samiske språk i samarbeid med andre samiske institusjoner og aktører. For det andre er det stort behov for å utdype dagens opplæringstilbud slik at opplæring i løpet av ett semester utvides til et helt studieår. På den måten får den som lærer seg samisk mye bedre grunnlag for å bli sterk samiskspråklig og f.eks begynne å

jobbe på samisk i fremtiden. Det tredje behovet knytter seg til at det i begynneropplæringen i de samiske språkene, som i mange andre temaer i det samiske samfunnet, mangler forskningsbasert kunnskap, siden praktisk virksomhet må prioriteres foran forskning og at det er mangel på forskere. For at Samsik høyskole skal kunne klare å tilby så god og effektiv opplæring som mulig, er det behov for å forske på opplæringen og utvikle den på grunnlag av forskningsresultater.